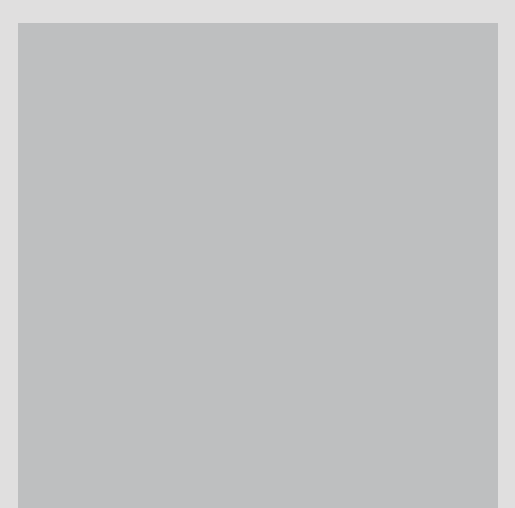
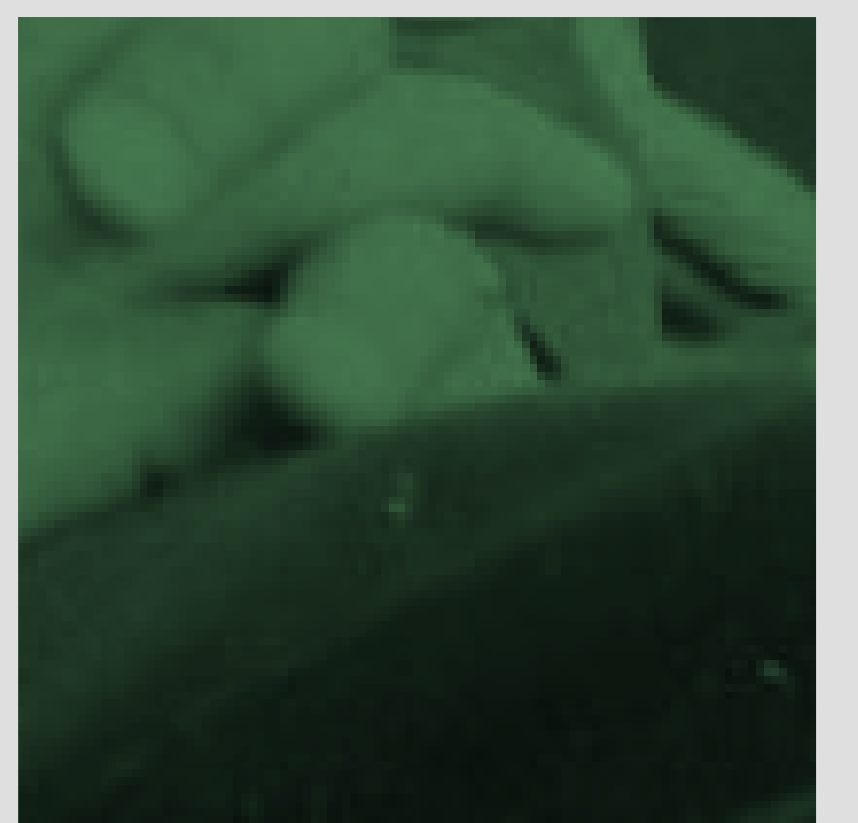
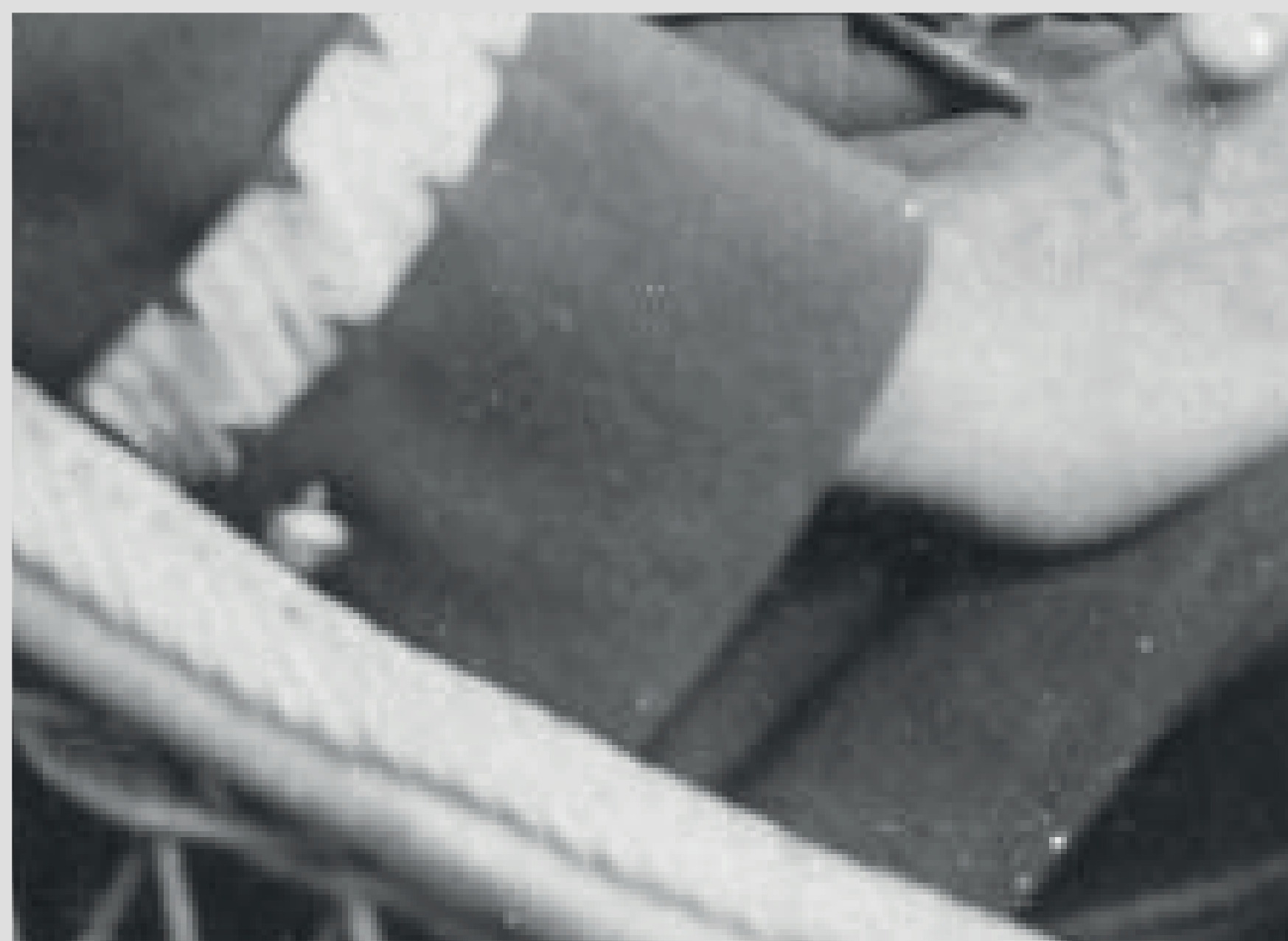
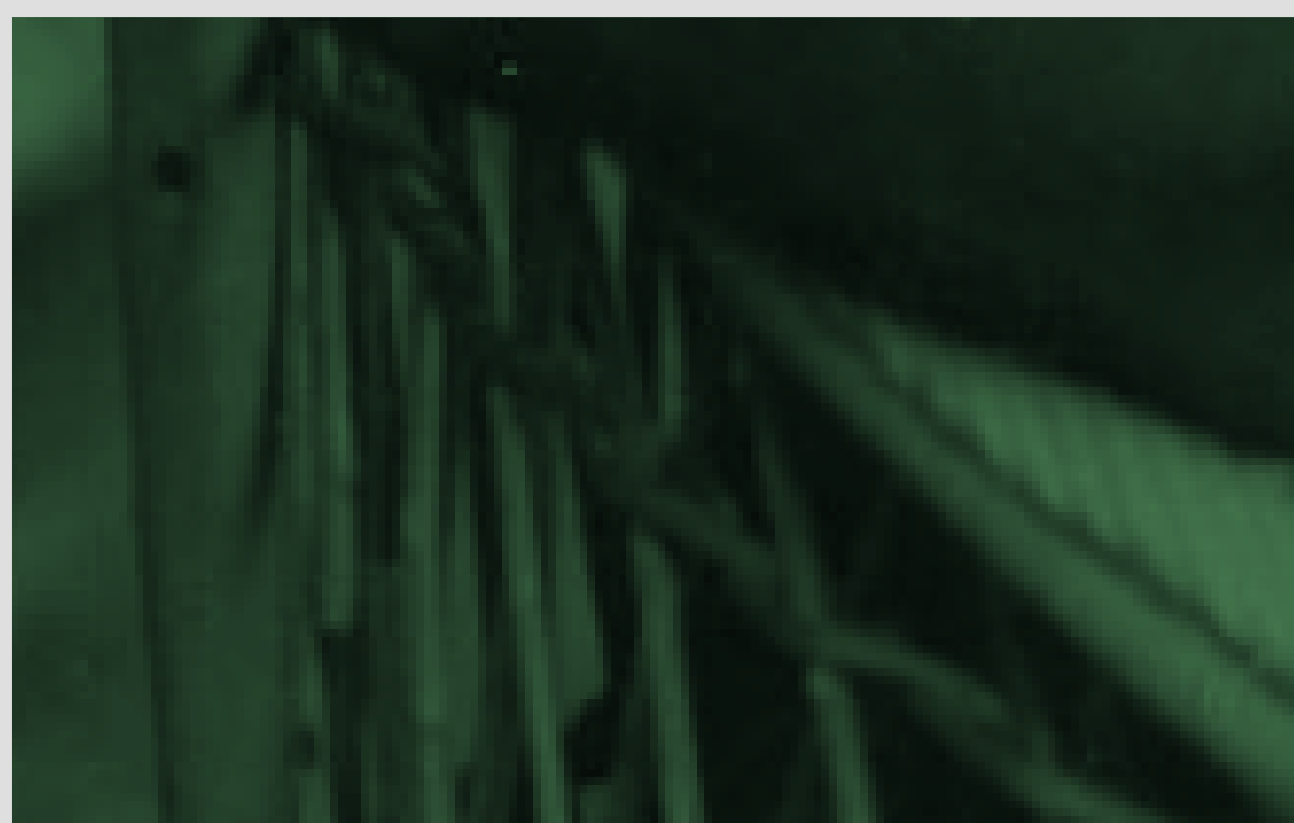

Mariusz Zaruski

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

**BIOGRAFIE
WYSTAWY
ELEMENTARNE**

„Я водив поляків у гори й на море...”

Конспіратор, засланець, легіонер та улан, п'ять разів нагороджений Хрестом Хоробрих. Невтомний громадський діяч, вихователь і друг молоді. Татранський альпініст і мореплавець, життєвим кредо якого стало виховання молодих поляків „твердими, як граніт, чистими й глибокими, як море”. Із залізною цілеспрямованістю він торував шлях польській незалежності, а після її відновлення клав підвалини під її суверенне існування.

← Ад'ютант президента Речі Посполитої у своєму кабінеті у Бельведері, середина 20-х рр. XX ст.

📖 Н. Stępień, Mariusz Zaruski. *Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1867

ДИТИНСТВО Й МОЛОДІ РОКИ

Народився у 1867 році у Думанові на Поділлі. Батько, учасник січневого повстання, та дідусь, ветеран листопадового повстання, виховували його у дусі патріотизму. До школи пішов у Могилеві-Подільському. Після уроків потайки вивчав польську мову й історію. Навчання продовжив у Кам'янці-Подільському де потрапив під крило свого дядька, борця за незалежність.

→ Чотирирічний Маріуш Заруський у родинному маєтку у Думанові. Це село, що мальовничо розкинулося над звивистим Смотричем, після 1793 р. перебувало під російським урядуванням.

📷 H. Stępień, *Mariusz Zaruski. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997

→ За кільканадцять кілометрів на південь від Думанова над крутим яром Смотрича „стирчала кам'янецька твердиня”, як писав про Кам'янець-Подільську фортецю Генрик Сенкевич.

📷 світлина Бартоша Янушевського

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1885

Перша любов – Чорне море

← Заруський – студент університету. Заохочений вдалими спробами у живописі, молодий поляк вступив також до Одеської рисувальної школи.

📖 Н. Stępień, *Mariusz Zaruski. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997

↓ Потьомкінські сходи в Одесі – листівка поч. XX ст. З їхньої вершини Заруський вперше побачив море, в яке закохався без останку.

📖 світлина з публічного джерела

У 1885 р. Заруський розпочинає навчання на фізико-математичному факультеті одеського університету. Морські краєвиди портової метрополії він намагався відтворити на полотні. Під час канікул наймався на судна, які ходили на Близький та Далекий Схід, а також до Африки. Зачарування морем і подорожами призвело до того, що він вступив до Морехідної Школи. Під час навчання також проявився його поетичний дар. Серед перших ліричних дослідів був і вірш *Прелюдія Шопена*.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Конспіратор і засланець

Наприкінці XIX ст. у житті молодого поляка з'явилося нове захоплення – боротьба за незалежність. Встановлені тоді контакти з конспіративними Лігою Польською та Гімнастичним Товариством „Сокіл” не залишилися поза увагою поліції. У 1895 р. Заруського засудили до п'яти років заслання. У той період, за згодою царської влади, він ходив у рейси на торговельних судах до північної Норвегії. Під час однієї зі стоянок він вирушив у свій перший гірський похід.

→ Картка „політичного арештанта” Заруського від 2 (14) січня 1896 р., яка супроводжувала його під час заслання в Архангельську.
 ■ H. Stępień, Mariusz Zaruski. *Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997

→ Капітан шхуни „Надія” (на світлині з власноручним підписом). Враження від подорожей до північної Норвегії у 1899–1900 рр. Заруський відобразив у книзі віршів *Морські сонети*, яка вийшла у Кракові у 1902 р.

■ Національна Бібліотека

Mariusz Zaruski
 капт. Шхун. „Надія”.

→ Портретна світлина Маріуша Заруського, 1899 р.

■ H. Stępień, Mariusz Zaruski. *Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997

ОТКРЫТЫЙ ЛИСТЪ

На ~~политическаго~~ политическаго арештанта *Заруського*
Маріа Сибирікова Заруського
 отриманного изъ Уралскаго Областнаго Полицейскаго Управленія
 губерніи въ г.е. *Архангельскѣ*, въ *революціоннаго*
Архангельскаго Губернатора.

куда послано и имя солдери *2 Января 1896 г. № 2204*

Имя, имя, отчество и фамилия арештанта	ПРИНЯТИ	По какому распоряженію и по какой причинѣ посланъ	Какъ долго продолжится, т. е. сколько дней или недель
<i>Заруській, Мариушъ Сибиріовичъ капитанъ Шхун. Архангельскаго Губернатора</i>	<i>Лета 28 Ростъ 2 арш. 7/8 в. Лицо темное. Глаза серые. Возрастъ Бороды Усы Носъ прямой.</i>	<i>По Высочайшему повеленію посланъ въ Архангельскъ въ 1895 году, по случаю ареста, въ связи съ революціонными дѣлами, въ Архангельскъ, въ связи съ революціонными дѣлами, въ связи съ революціонными дѣлами, въ связи съ революціонными дѣлами.</i>	<i>5 летъ</i>

Секретарь *В. Пилипчукъ*

№ 2204
2 Января 1896 г.

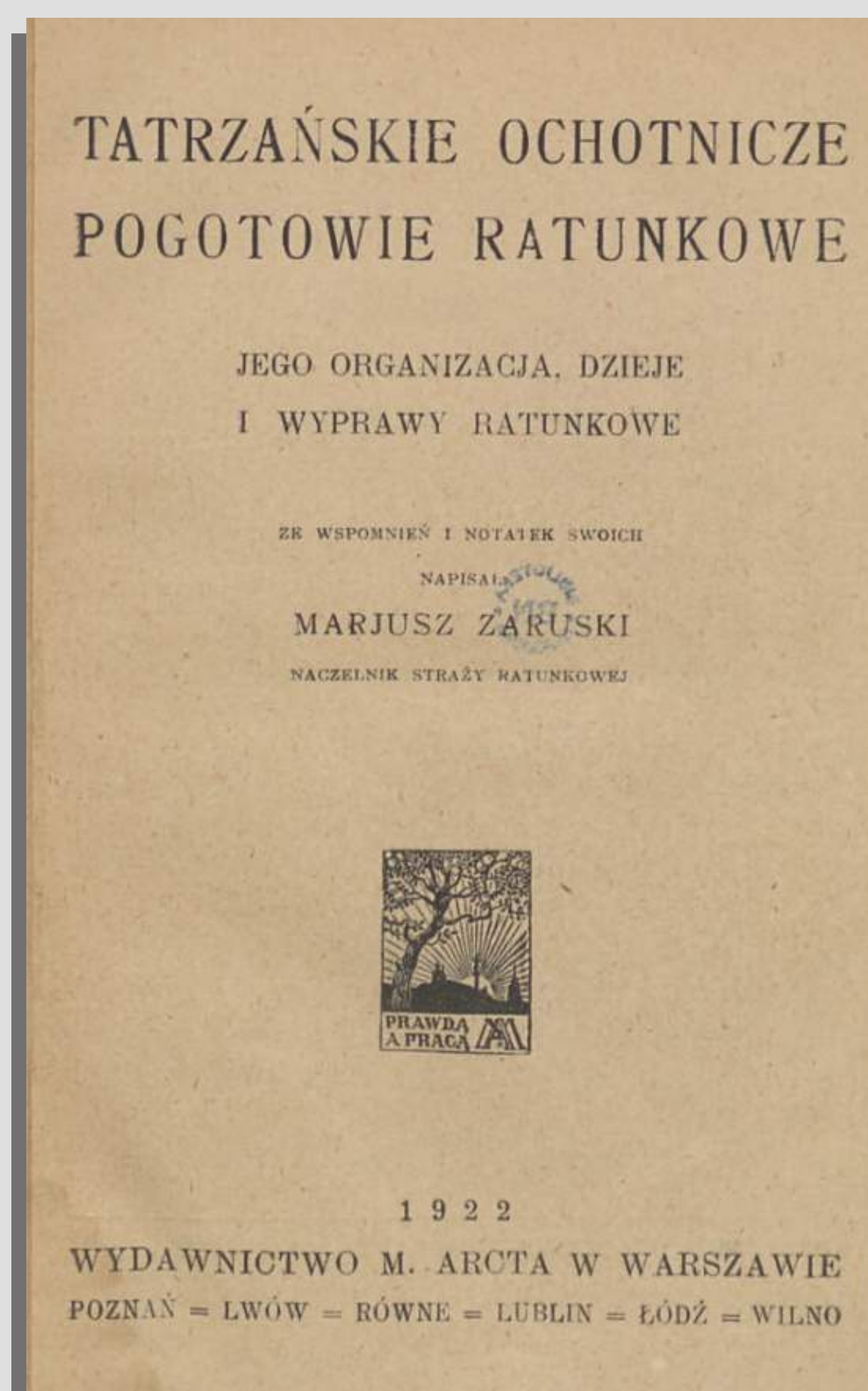

Скелелаз і рятівник

1901

У 1901 р. Заруський повернувся з заслання й того ж року одружився з Ізабеллою Кетлинською. Молодята виїхали з Росії та оселилися у Кракові. Після закінчення навчання живопису у тамтешній Академії Образотворчих Мистецтв Заруський переїхав у 1906 р. до Закопаного. Як член Татранського Товариства він стає популяризатором гірського туризму та одним з піонерів зимового альпінізму. Вінцем його заслуг у цій царині стало створення у 1909 р. Татранської Добровольчої Рятувальної Служби. Заруський став її першим начальником.

- Титульна сторінка першого видання написаної Заруським історії ТДРС.
- 📖 Національна Бібліотека

- Заруський на одній з татранських вершин.
- 📖 Татранський Музей у Закопаному

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

- ↗ Заруський з дружиною на віллі „Кривань”. До пансіонату, яким управляла пані Ізабелла, з’їжджалися такі визначні постаті, як Ігнацій Дашинський, Владислав Реймонт, брати Броніслав і Юзеф Пілсудські.
- 📖 H. Stępień, Mariusz Zaruski. *Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997

- ↑ Заруський перед строєм Рятувальної Варти ТДРС у Кузницях неподалік Закопаного.
- 📖 Татранський Музей у Закопаному

**Коли згадую бронзові тіла сомалійців,
плечисті фігури норвежців з лагідним
поглядом, маленьких японців або хоча
б самоїдів [...], шкода мені стає нашого
великого й талановитого народу.
У гори – це найкращий гімнастичний
майданчик. Там є боротьба, труднощі,
небезпека, є чисте повітря і сонце,
є дантевські краєвиди і рожеві усмішки
природи, зітхання прабуття й відлуння
з присмерків історії.**

1912

Легіонер і улан

У 1912 р. Заруський вступив до Союзу Дійової Боротьби, де познайомився з Владиславом Беліною - Пражмовським. У серпні 1914 р. за наказом Юзефа Пілсудського Заруський вирушив на чолі закопанських стрільців до Кельц. У 1915–1916 рр. він воював у кавалерійських загонах Польських Легіонів. Під час присягової кризи був інтернований у Перемиській фортеці (1917). У 1918 р. прийняв командування над Польською Військовою Організацією на Підгаллі.

↑ Заруський (на першому плані) серед уланів I Бригади Польських Легіонів.

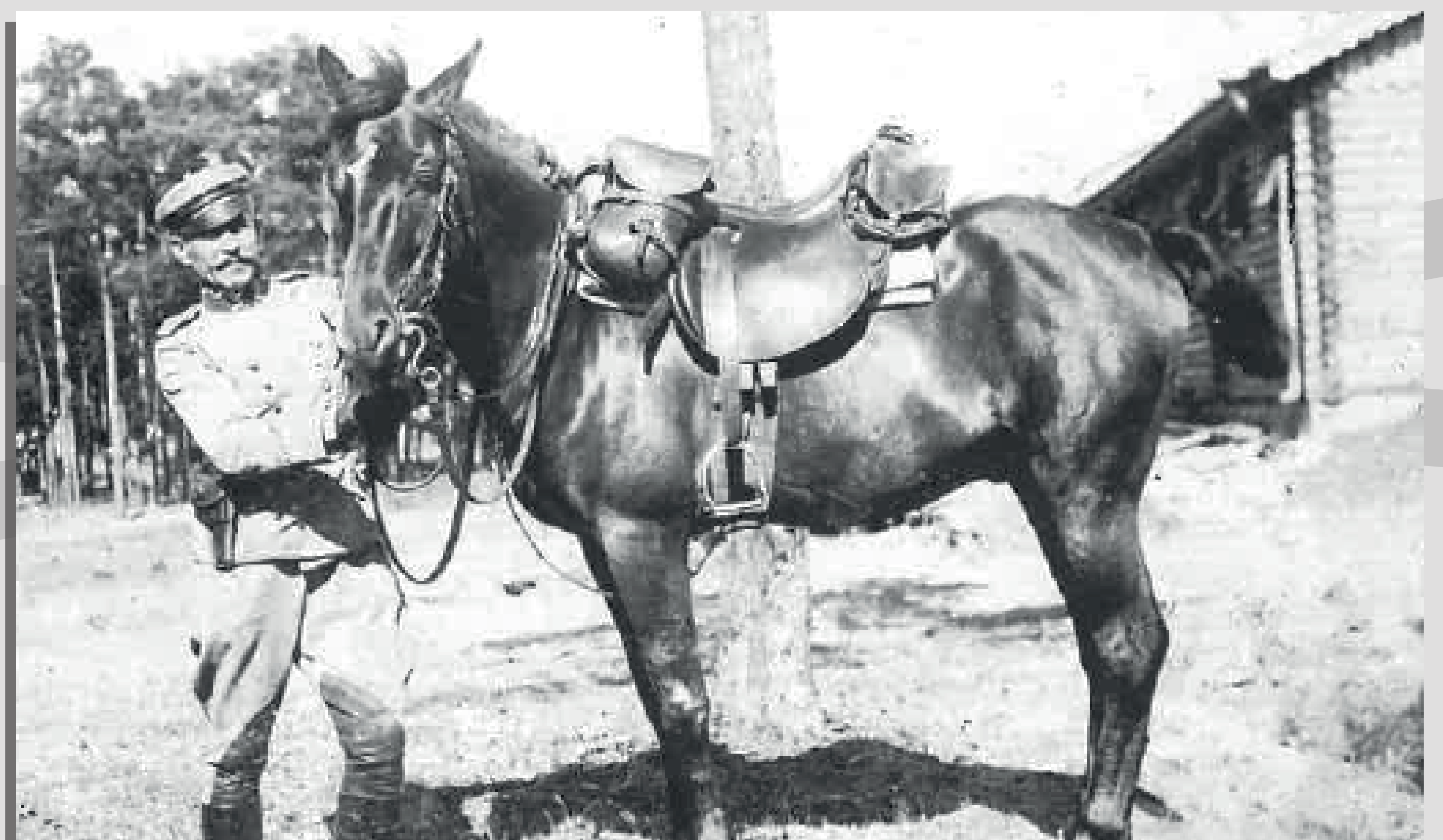
📄 Національний Цифровий Архів

➔ Заруський – ротмістр 1-го Полку Уланів. У 1917 р., після відставки Беліни-Пражмовського, став командиром підрозділу. У складі загону беліняків брав участь у боях проти росіян на Волині й Поліссі.

📄 світлина з публічних джерел

➔ У 1-му Полку Уланів – Заруський та його улюблений Орел демонструють кінську збрую.

📄 H. Stępień, Mariusz Zaruski. *Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1918

У боротьбі за Спиш

У листопаді 1918 р., вже як ротмістр Війська Польського, Заруський розпочав визволення польських сіл на Спишу. У боях з чехословацькими підрозділами члени Польської Військової Організації до кінця року зайняли велику частину т. зв. Списької застави. На жаль, внаслідок рішення союзних держав у липні 1920 р. здобуті землі увійшли до складу Чехословаччини. За участь у кампанії Заруського підвищили до майора.

↑ Маріуш Заруський, прибл. 1920 р.

📷 світлина з публічних джерел

← Ген. Тадеуш Розвадовський – перший начальник Генерального Штабу Війська Польського. За його наказом Заруський зайняв до кінця 1918 р. території до лінії Біла Списька – Подолинець – Стара Любовня.

📷 Національний Цифровий Архів

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1919

На більшовицькому фронті

← Мариуш Заруський, 1920 р. За заслуги у війні з більшовиками був відзначений орденом Virtuti Militari та підвищений до полковника.

📄 світлина з публічних джерел

↓ Огляд підрозділів Війська Польського Юзефом Пілсудським після зайняття Вільнюса. За два дні до того, 19 квітня 1919 р., 11-й Полк Уланів під командуванням Заруського першим вступив до міста.

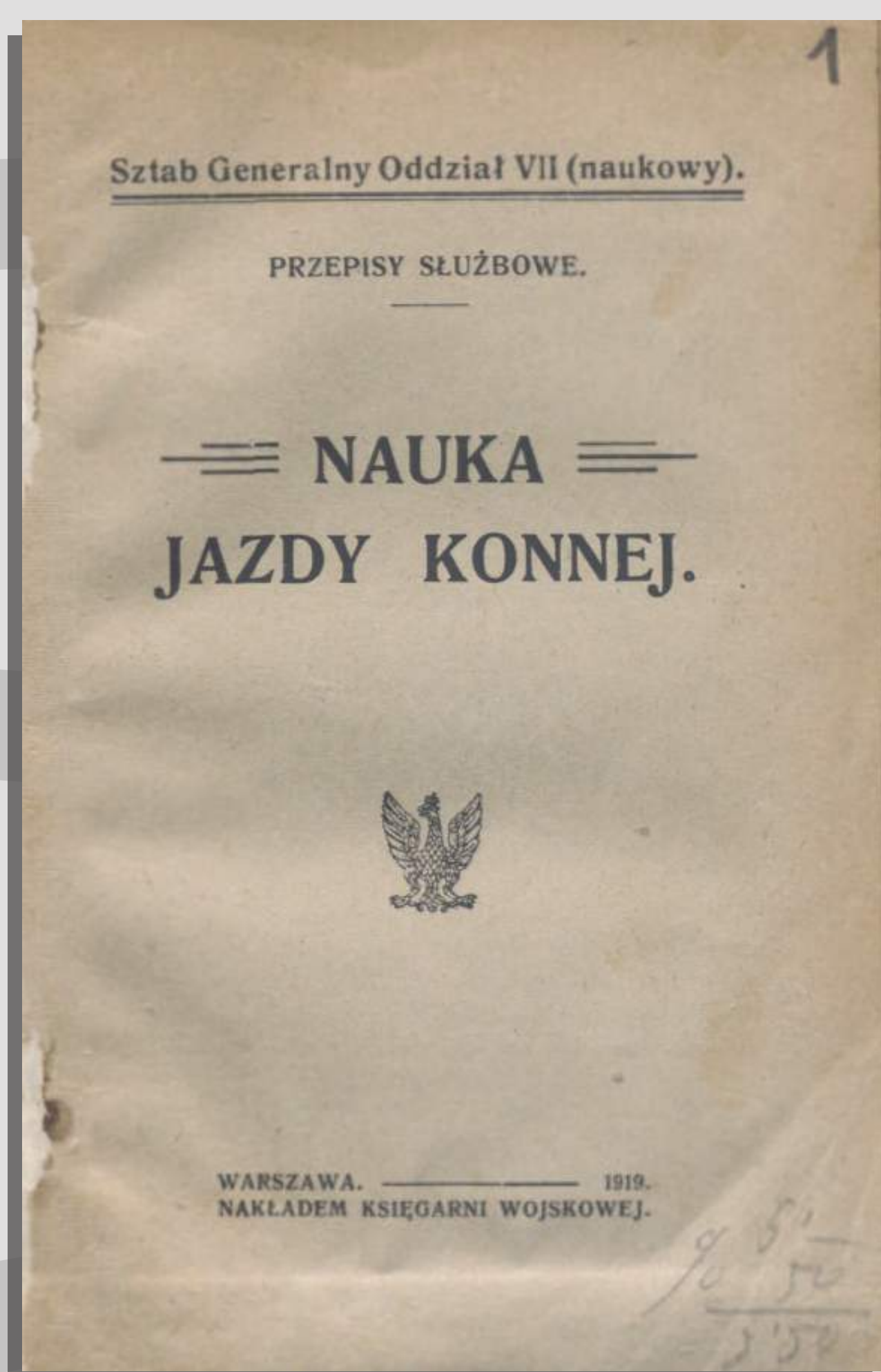
📄 світлина з публічних джерел

У квітні 1919 р. Заруський брав участь у визволенні Вільнюса з рук більшовиків. Влітку того ж року він брав участь у тяжких боях на Вільненщині, успішно обороняючи лінію Мяркіне – Олькенікі – Тракай – Вієвіс. У вересні його полк утримав позиції на річці Двіні. Його мужність під час багатомісячних боїв на литовсько-білоруському відтинку фронту було п'ятиразово відзначено Хрестом Хоробрих.

← У 1919 р. за дорученням Міністерства Військових Справ Заруський склав два службових регламенти: Кінська зброя та Наука кінної їзди.

📄 Національна Бібліотека

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1923

Ад'ютант Президента РП

↑ Маріуш Заруський став генеральним ад'ютантом президента Войцеховського за рекомендацією Юзефа Пілсудського. На світлині Заруський (четвертий праворуч) на іменинах Маршала. Сулеювек, 1925 р.
📄 Національний Цифровий Архів

Після закінчення війни Заруський залишився на військовій службі у кавалерії. 1 березня 1923 р. він став ад'ютантом Президента Речі Посполитої Станіслава Войцеховського. 15 серпня 1924 р., у четверту річницю Варшавської Битви, Заруський отримав звання бригадного генерала. Наростаюча суперечка між Пілсудським та Войцеховським втягнула Заруського – пілсудчика й державника – у конфлікт лояльності. Почесним виходом з ситуації стала відставка.

↓ Проводи у відставку ген. Заруського колегами з Президентського Полку. Варшава, 30 квітня 1926 р.
📄 Національний Цифровий Архів

↑ Зустріч Станіслава Войцеховського на вокзалі у Закопаному (1925). Заруський ліворуч від Президента Речі Посполитої. До обов'язків ад'ютанта, зокрема, належало інформування глави держави про настрої, що панують в армії та Міністерстві Військових Справ.
📄 Національний Цифровий Архів

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1924

Моряк і харцер

Другою – поза альпінізмом – пристрастю Генерала було мореплавство. Місію „випровадження поляків на море” Заруський здійснював впродовж усього міжвоєнного періоду. У 1924 р. він очолив Польський Яхт-Клуб – першу спілку водників у II Речі Посполитій. У 1929 р. він посприяв купівлі „Дару Помор’я” – фрегата, який служив для навчання студентів Морехідної Школи. У 1930 р. він став одним з ініціаторів перетворення Морської й Річкової Ліги на Морську й Колоніальну Лігу.

↑ Освячення будинку Державної Морехідної Школи у Гдині (1929). У першому ряді зліва направо директор школи командор пор. Адам Могучий (перший), командор Юзеф Унруг (четвертий), єпископ хелминський Станіслав Оконецький (п'ятий), Заруський (шостий).

📄 Національний Цифровий Архів

➤ Заруський – керівник і головний інструктор Осередку Морської Підготовки у Ястарні, де у 1929–1932 рр. він вів для харцерів курс морського яхтсмена й рульового.

📄 Національний Цифровий Архів

↑ У 1932–1935 рр. Заруський дбайливо виконував обов'язки голови Польського Вітрильного Союзу. На світлині (сидить у центрі) під час загальних зборів ПВС у Варшаві (1938).

📄 Національний Цифровий Архів

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1934

Під вітрилами „Завіши”

У 1934 р. за ініціативою Заруського харцери купили у Данії шхуну „Петреа”. Після ремонту і надання їй імені „Завіша Чарни” шхуна стала флагманською яхтою Союзу Польського Харцерства. Під командуванням Заруського вітрильник здійснив 17 походів, пройшов 14 тис. морських миль та завітав до 26 портів. З останнього походу – до шведської Карлскруни – шхуна повернулася до Гдині 20 серпня 1939 р.

→ Капітан „Завіши Чарного”. Відомий своєю скромністю Заруський нарікав на те, що екіпаж звертається до нього „пане генерал”, а не „пане капітан”.

📄 Національний Цифровий Архів

↑ Капітан Заруський за штурвалом „Завіши Чарного”.

📄 світлина з публічних джерел

← Ген. Заруський звертається до курсантів з трапу „Завіши Чарного”. Акваторія вітрильників у Гдині (сьогодні носить ім'я Маріуша Заруського), II пол. 30-х рр. XX ст.

📄 Союз Польського Харцерства

→ „Завіша Чарни” під повними вітрилами під час походу на Готланд (1937). Флагманська шхуна польських харцерів належала до найбільших у світі суден цього типу.

📄 Національний Цифровий Архів

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Я плавав, мокнув і мерз на палубах яхт не для того, аби зробити з вас спортсменів [...], але для того, щоб ви, як поляки, пізнали море, почуттями з ним зв'язалися, прийняли його як власну безцінну вартість, без якої немає життя нинішньої Польщі.

↑ М. Заруський, *Серед вихорів і хвиль*, Варшава 1935.

📷 з публічних джерел

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1939

„Ворог народу”

У день початку II світової війни Заруський подав рапорт про службове призначення, проте поважний вік не дозволив йому долучитися до захисту вітчизни. Після закінчення польської кампанії 1939 р. він переховувався в окупованому СРСР Львові. Попри допомогу харцерів, НКВД натрапив на його слід ймовірно вже у грудні 1939 р. Навесні 1940 р. його етапували до херсонської в'язниці, де він помер 8 квітня 1941 р.

↑ На сфабрикованому процесі Заруського було засуджено до 5 років таборів у Красноярському краї як „соціально небезпечний елемент”. Покарання відбути він вже не встиг. Світлина зі справи НКВД.

📷 з публічних джерел

← Символічна могила ген. Заруського на території колишньої в'язниці у Херсоні. Перший харцер і яхтсмен Речі Посполитої помер у віці 74 років від голоду й кривавої дизентерії.

📷 Генеральне Консульство Республіки Польща в Одесі

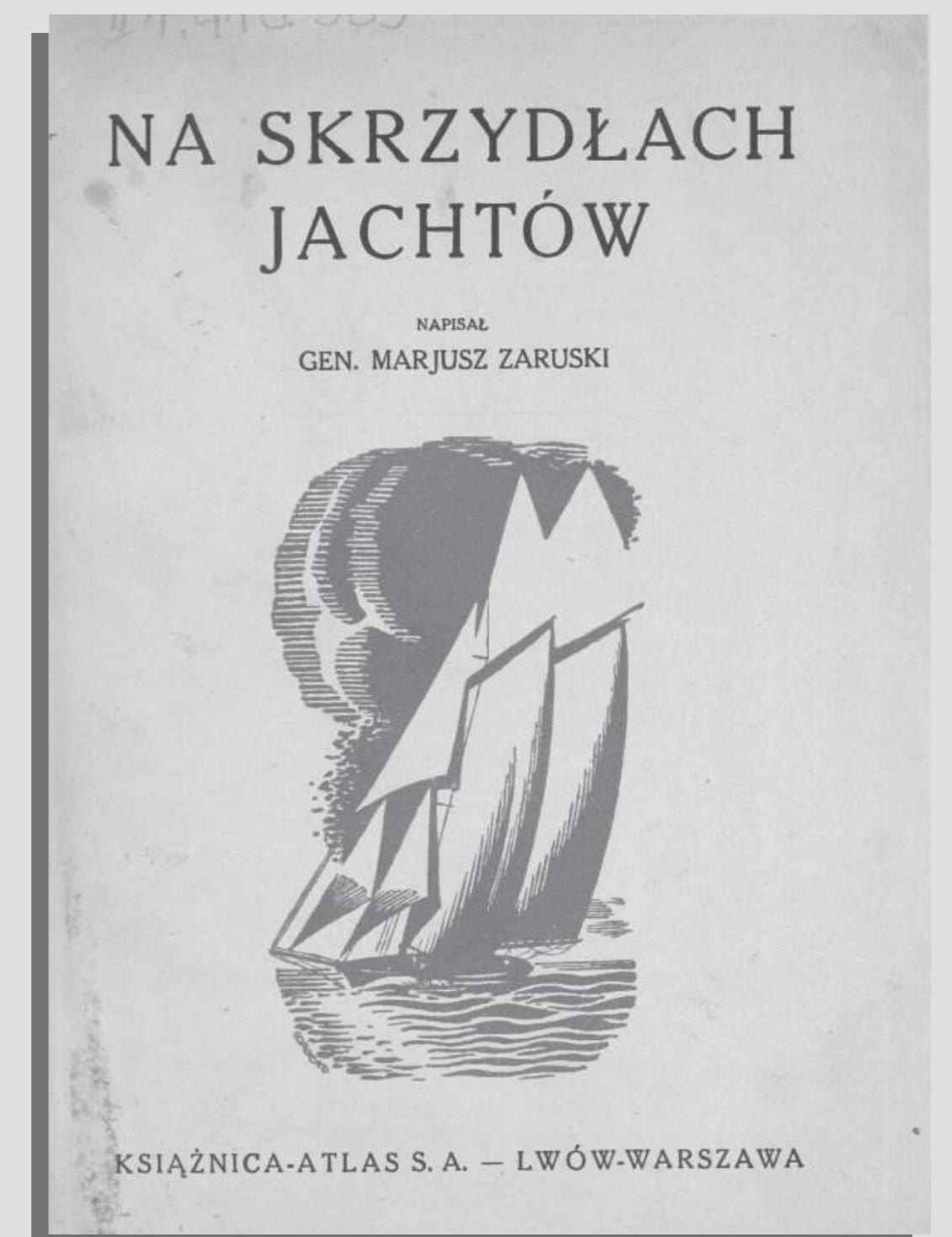
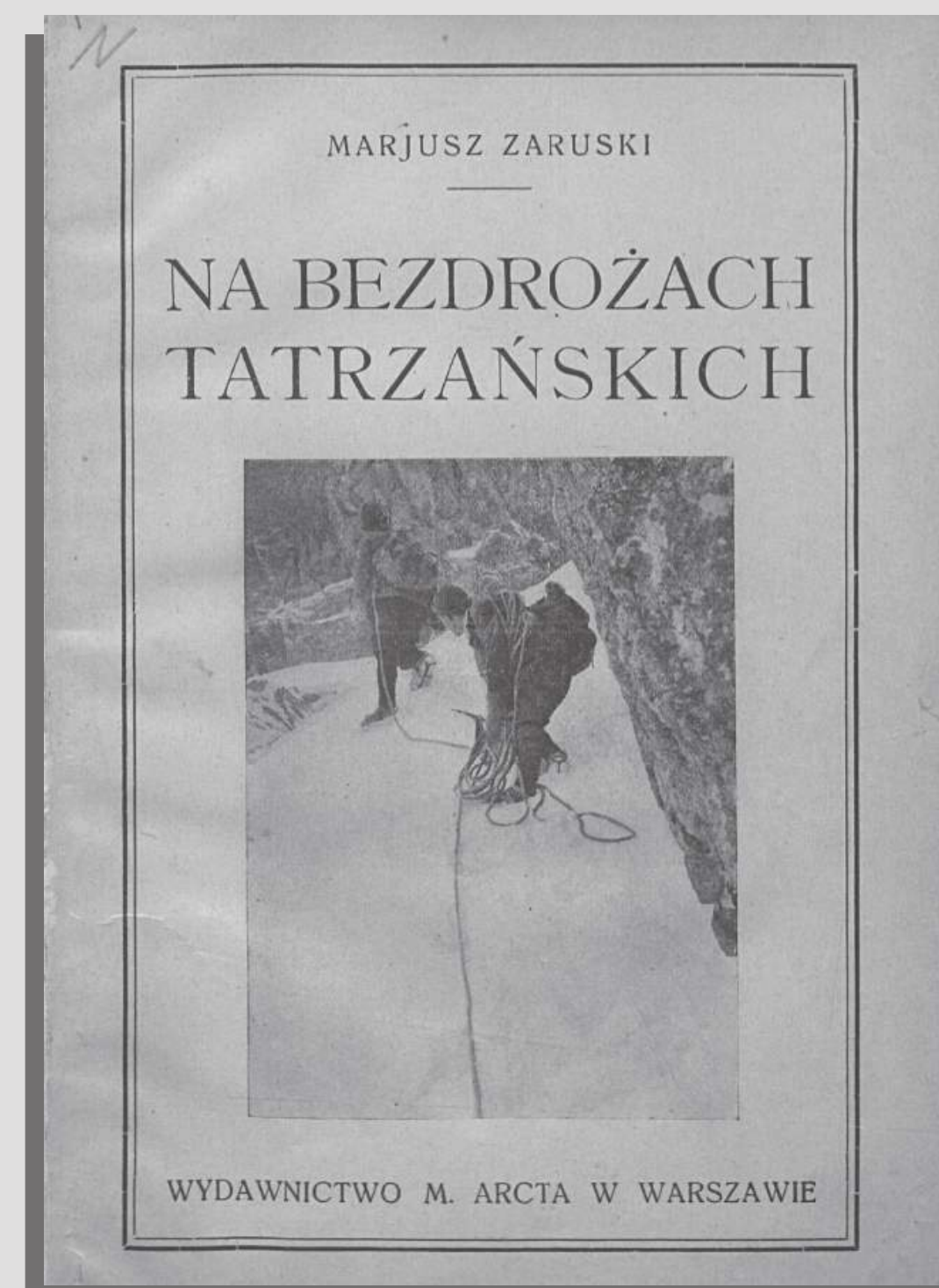
INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Non omnis moriar...

Мандрівник, поет, графік і живописець. Публіцист, педагог, харцер. Рятівник, піонер гірськолижного спорту. Людина багатьох захоплень і талантів, оточена загальною пошаною. Він впровадив до польської морської термінології такі поняття як „бушприт”, „фок-щогла”, „румпель” чи „топенант”. З пребагатого доробку Генерала залишилися, зокрема, кільканадцять томів спогадів про гірські сходження й походи „на моря далекі”.

→ Ще й сьогодні до найбільш читаних книжок Заруського належать томи оповідань *На татранських бездоріжжях* (1923) та *На крилах яхт* (1935).

📖 Національна Бібліотека

↑ Яхта „Генерал Заруський”, замовлена у 1938 р. на одній зі шведських корабелень, ще й сьогодні служить морській братії. На світліні вітрильник під час фестивалю старовинних суден у Гданську (2019).

📖 світлина Кшиштофа Дембського

↑ Символічний нагробок Генерала, відкритий у 1971 р. на Пенковому Бжизку у Закопаному. 11 листопада 1997 р. на цвинтарі поховано урну з херсонською землею.

📖 світлина Бартоша Янушевського

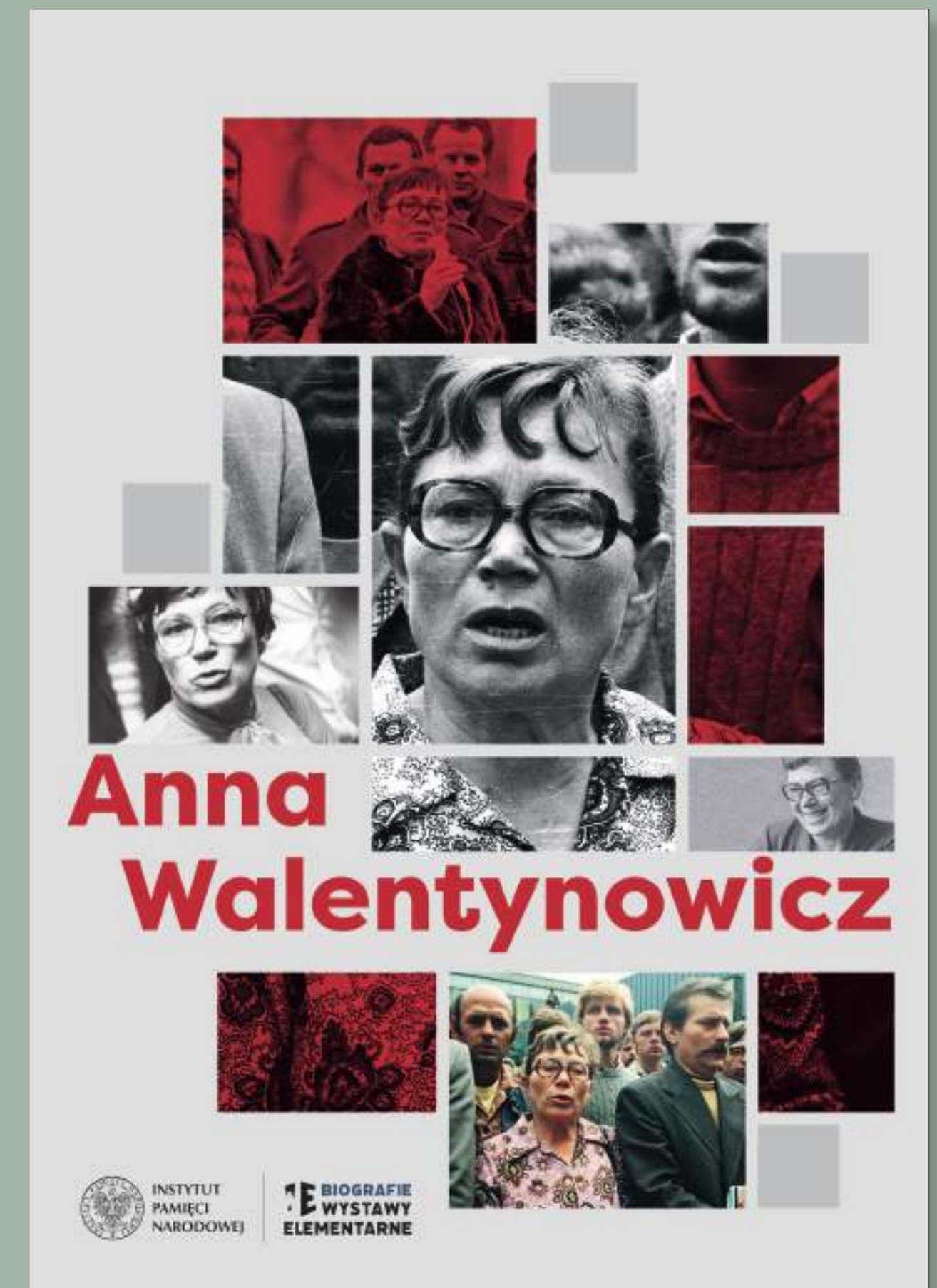
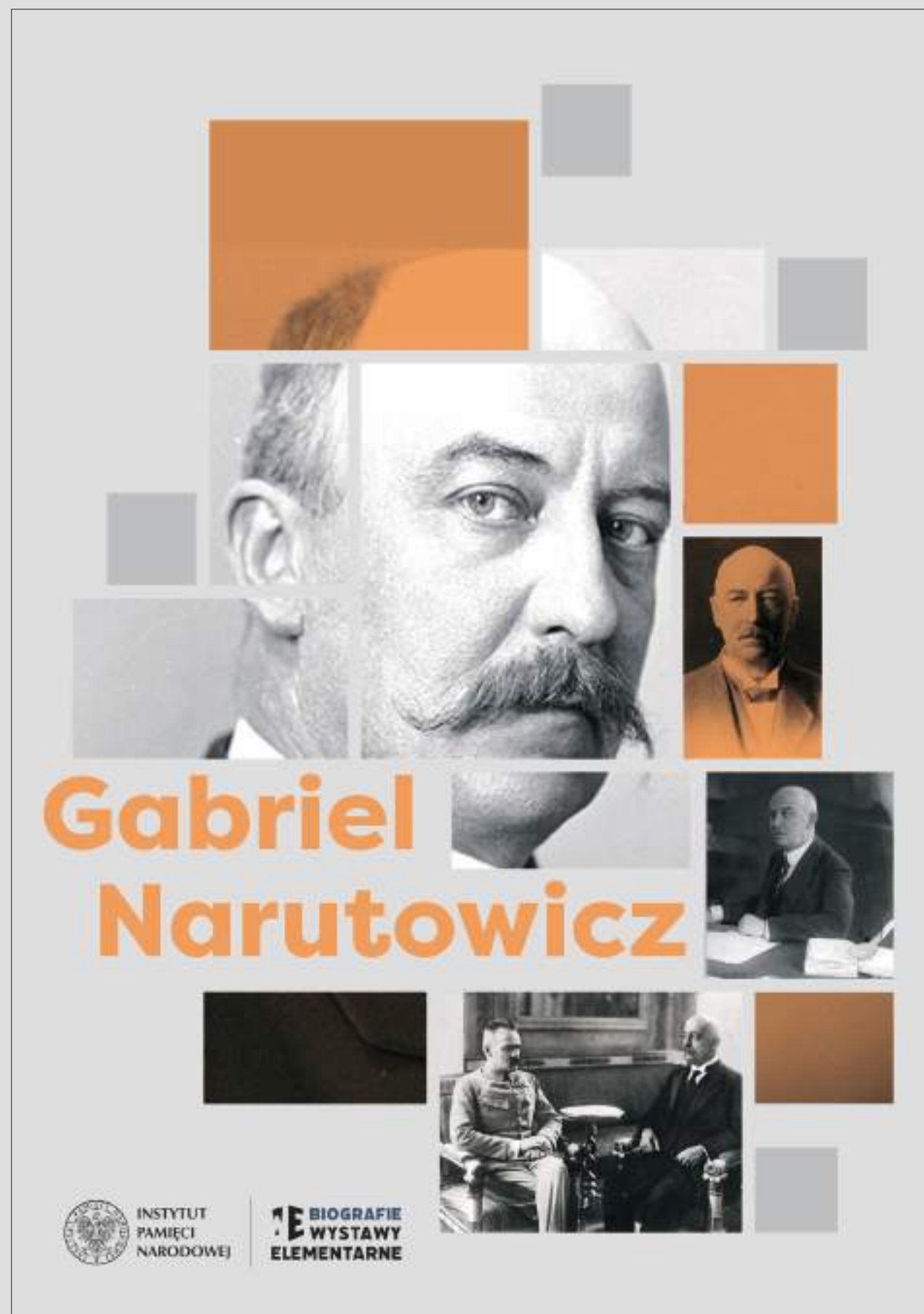
← З нагоди 150-ї річниці з дня народження Генерала Польський Вітрильний Союз оголосив 2017 рік Роком Маріуша Заруського, а Польська Пошта ввела в обіг марку з портретом капітана „Завіши Чорного”.

📖 світлина Бартоша Янушевського

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Дивись більше виставок з цієї серії на www.edukacja.ipn.gov.pl

Дивись інші тематичні виставки:

Автор: Бартош Янушевський

Рецензія: д-р Марцін Клодзінський

Коректура: Анна Світальська-Йопек

Переклад українською мовою: Наталя Романович

Графічна концепція серії: Пауліна Жак

Верстка: Пьотр Вейак

Використано світлини зі зборів: Національної Бібліотеки, Генерального Консульства Республіки Польща в Одесі, Музею Юзефа Пілсудського у Сулеювку, Татранського Музею у Закопаному, Національного Цифрового Архіву, Союзу Польського Харцерства, з книжки Хенрик Степень (H. Stępień, *Mariusz Zaruski. Opowieść biograficzna*), з публічних джерел, а також з приватних зборів Кшиштофа Дембського та Бартоша Янушевського.

Партнер виставки:

Konsulat Generalny
Rzeczypospolitej Polskiej
w Odessie

INSTITUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ